

Beschrijving en gebruik van het HERMES-model

Februari 2024

Deze Working Paper maakt deel uit van de voorbereidende werkzaamheden voor de doorrekening van de prioriteiten van de politieke partijen bij de verkiezing voor de Kamer van volksvertegenwoordigers in juni 2024 (DC2024).

Abstract - Het econometrische model HERMES van het Federaal Planbureau zal worden gebruikt om de macro-economische en de budgettaire impact door te rekenen van de prioriteiten van elke politieke partij over de volgende regeerperiode. Dit document vat de kenmerken van het model samen en beschrijft de structuur en de belangrijkste transmissiemechanismen. Daarna wordt de werking van het model geïllustreerd aan de hand van een aantal economische beleidsvarianten. Ten slotte wordt de procedure voor het opstellen van het referentiescenario beschreven en worden de belangrijkste resultaten van de economische vooruitzichten van juni 2023 voorgesteld. Die vooruitzichten vormen de prefiguratie van het referentiescenario dat in februari 2024 gepubliceerd zal worden en de periode 2024-2029 omvat.

Inhoudstafel

1. Inleiding	1
2. Presentatie van het HERMES-model	2
2.1. Structuur van het model	2
2.2. Belangrijkste blokken van het model	3
2.3. Belangrijkste transmissiemechanismen	4
2.4. Illustraties van de werking van het model aan de hand van varianten	6
2.4.1. Invoering van een koolstoftaks	7
2.4.2. Verlaging van de overheidsconsumptie	8
2.4.3. Verlaging van de overheidsinvesteringen	10
2.4.4. Verlaging van de sociale uitkeringen	11
2.4.5. Btw-verhoging op de particuliere consumptie	13
2.4.6. Verhoging van de werkgeversbijdragen	14
2.4.7. Verhoging van de werknemersbijdragen	16
2.4.8. Verhoging van de personenbelasting	17
2.5. Beperkingen van het model	19
3. Uitwerking van het referentiescenario	21
3.1. Inleiding	21
3.2. Methodes en instrumenten	21
3.3. Simulatie van het HERMES-model	24
3.4. Economische vooruitzichten van juni 2023	24

Lijst van tabellen

Tabel 1	Structuur van het model	2
Tabel 2	Invoering van een koolstoftaks - Belangrijkste macro-economische resultaten	7
Tabel 3	Invoering van een koolstoftaks - Impact op de overheidsfinanciën	8
Tabel 4	Verlaging van de overheidsconsumptie - Belangrijkste macro-economische resultaten	9
Tabel 5	Verlaging van de overheidsconsumptie - Impact op de overheidsfinanciën	9
Tabel 6	Verlaging van de overheidsinvesteringen - Belangrijkste macro-economische resultaten	10
Tabel 7	Verlaging van de overheidsinvesteringen - Impact op de overheidsfinanciën	11
Tabel 8	Verlaging van de sociale uitkeringen - Belangrijkste macro-economische resultaten	12
Tabel 9	Verlaging van de sociale uitkeringen - Impact op de overheidsfinanciën	12
Tabel 10	Btw-verhoging op de particuliere consumptie - Belangrijkste macro-economische resultaten	13
Tabel 11	Btw-verhoging op de particuliere consumptie - Impact op de overheidsfinanciën	14
Tabel 12	Verhoging van de werkgeversbijdragen - Belangrijkste macro-economische resultaten	15
Tabel 13	Verhoging van de werkgeversbijdragen - Impact op de overheidsfinanciën	15
Tabel 14	Verhoging van de werknemersbijdragen - Belangrijkste macro-economische resultaten	16
Tabel 15	Verhoging van de werknemersbijdragen - Impact op de overheidsfinanciën	17
Tabel 16	Verhoging van de personenbelasting - Belangrijkste macro-economische resultaten	18
Tabel 17	Verhoging van de personenbelasting - Impact op de overheidsfinanciën	18
Tabel 18	Voornaamste resultaten van de Economische vooruitzichten van juni 2023	24

Lijst van figuren

Figuur 1	Kernrelaties binnen het HERMES-model	5
----------	--	---

1. Inleiding

Dit document presenteert de belangrijkste kenmerken van het HERMES-model¹, dat zal worden gebruikt om de macro-economische en de budgettaire effecten in de volgende legislatuur door te rekenen van de prioritaire maatregelen van elke politieke partij die vertegenwoordigd is in de Kamer van volksvertegenwoordigers. Dit in aanloop naar de verkiezingen van 9 juni 2024. Een gelijkaardige paper werd opgesteld in de aanloop naar de doorrekening van de verkiezingsprogramma's van 2019.²

Het HERMES-model wordt door het Federaal Planbureau (FPB) gebruikt om middellangetermijnprojecties voor de Belgische economie te maken en de impact van economische beleidsmaatregelen en externe schokken op middellange termijn te berekenen. De eerste versie van het model werd eind jaren 80 gefinaliseerd. Het oorspronkelijke project had tot doel een instrument te ontwikkelen om de economieën van de lidstaten van de toenmalige Europese Gemeenschap te analyseren. Daartoe werd een standaardversie van het HERMES-model ontwikkeld dat werd gebruikt in zes lidstaten. Sindsdien wordt het Belgische model regelmatig geactualiseerd en aangepast om beter rekening te houden met de evolutie van de Belgische economie en het Belgische institutionele kader.

Het HERMES-model behoort tot de klasse van grote structurele modellen die gedragsvergelijkingen bevatten waarvan de parameters econometrisch worden geschat. De aanzienlijke omvang van het model wordt verklaard door de opsplitsing in bedrijfstakken, maar ook door de mate van detail in de meeste blokken van het model: een systeem voor de allocatie van de particuliere consumptie over een groot aantal goederen en diensten, een arbeidsmarkt met verschillende categorieën werknemers en overheidsfinanciën die de complexiteit van het institutionele kader van België weerspiegelen. Het model beoogt dus een voldoende nauwkeurige voorstelling te geven van de Belgische economie en toch een hoofdzakelijk macro-economisch karakter te bewaren. De aard van het model impliceert dat de economische activiteit vooral wordt bepaald door de vraag en dat de productie zich daaraan aanpast, maar ook aanbodelementen spelen een rol. De tijdshorizon waarbinnen het model gebruikt wordt (vijf jaar) verklaart waarom de vraag een belangrijkere rol speelt dan het aanbod.

In hoofdstuk 2 wordt een samenvatting gegeven van de kenmerken van het model en worden de belangrijkste transmissiemechanismen beschreven. Die worden geïllustreerd aan de hand van een aantal varianten die de impact van economische beleidsmaatregelen becijferen. Vervolgens worden de beperkingen van het model toegelicht. In hoofdstuk 3 wordt de procedure voor het opstellen van het referentiescenario beschreven en worden de belangrijkste resultaten van de economische vooruitzichten van juni 2023 samengevat. Die vooruitzichten vormen de prefiguratie van het referentiescenario dat in februari 2024 gepubliceerd zal worden en de periode 2024-2029 omvat.

---

¹ Voor een gedetailleerde voorstelling van het HERMES-model, zie BASSILIÈRE, D., BAUDEWYNS, D., BOSSIER, F., BRACKE, I., LEBRUN, I., STOCKMAN, P. en WILLEMÉ, P. (2013), *A new version of the HERMES model - HERMES III*, Working Paper 13-13, Brussel, Federaal Planbureau.

² Zie FEDERAAL PLANBUREAU (2018), *Beschrijving en gebruik van het HERMES-model*, Working Paper 1 DC2019.

2. Presentatie van het HERMES-model

2.1. Structuur van het model

Het HERMES-model behoort tot de klasse van grote econometrische modellen. Het bevat ongeveer 600 gedragsvergelijkingen op een totaal van ongeveer 10 000 vergelijkingen (identiteiten en *ad hoc* vergelijkingen inbegrepen) en ruim 1 300 exogene variabelen, waarvan het toekomstige traject buiten het model wordt bepaald.³ HERMES wordt opgebouwd rond een boekhoudkundig kader dat is afgeleid van het Europees Systeem van Rekeningen (ESR2010) en bestaat uit 13 bedrijfstakken en 16 consumptiecategorieën, met voor sommigen nog een onderverdeling in subcategorieën. Het onderscheidt vijf grote institutionele sectoren, waarbij de doorgedreven desaggregatie van de overheid het Belgische institutionele kader weerspiegelt. De loontrekkende werkgelegenheid in de privésector wordt per bedrijfstak opgesplitst in twee klassen naar loonniveau en twee klassen volgens leeftijd. De databank van het model wordt jaarlijks geactualiseerd na de publicatie van de gedetailleerde nationale rekeningen in oktober.

Tabel 1 toont de belangrijkste kenmerken van het model.

Tabel 1 Structuur van het model

- 10 000 vergelijkingen (waarvan 600 gedragsvergelijkingen die econometrisch geschatte parameters bevatten)	
- 1 300 exogene variabelen (wereldhandel, internationale prijzen, rentevoeten, demografie, arbeidsaanbod, budgettair en sociaal beleid, enz.)	
Bedrijfstakken	Particuliere consumptie per categorie
Landbouw	Voeding, drank en tabak
Energie	Kleding en schoeisel
Intermediaire goederen	Huur
Uitrustingsgoederen	Verwarming
Verbruiksgoederen	Elektriciteit
Bouwnijverheid	Huishoudelijke diensten
Vervoer en communicatie	Meubels, huishoudelijke apparaten
Handel en horeca	Aankoop van voertuigen
Krediet en verzekeringen	Motorbrandstoffen
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (incl. dienstencheques)	Aankoop van vervoersdiensten
Overige marktdiensten (incl. dienstenchequewerkgelegenheid en PWA-jobs)	Communicatie
Overheidsdiensten en onderwijs	Medische zorgverlening, gezondheidsuitgaven
Overige niet-verhandelbare diensten	Recreatie, onderwijs en cultuur
	Restaurants, cafés en hotels
	Overige goederen en diensten
	Consumptie van de gezinnen in het buitenland
Werknemerscategorieën in de privésector	
Per loonklasse	
- Lage lonen	
- Hoge lonen	
Per leeftijdsklasse:	
- Jonger dan 50 jaar	
- 50 jaar en meer	

³ In hoofdstuk 3 van dit document wordt uitgelegd hoe dat traject wordt bepaald voor de belangrijkste exogene variabelen die worden gebruikt in het referentiescenario.

Institutionele sectoren	Energie
Huishoudens	Vaste brandstoffen (steenkool en cokes)
Instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van huishoudens	Fabrieksgas
Vennootschappen	Aardolieproducten
Overheid	Aardgas
- Federale overheid	Energie uit niet-hernieuwbaar afval
- Gewesten en gemeenschappen, waaronder	Elektriciteit
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	Warmte
Waals Gewest	Hernieuwbare energie
Vlaams Gewest (inclusief Vlaamse Gemeenschap)	
Franse Gemeenschap	Broeikasgasemissies
Duitstalige Gemeenschap	CO ₂
Vlaamse Gemeenschapscommissie	CH ₄
Franse Gemeenschapscommissie	N ₂ O
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	HFC, PFC, SF ₆
Interregionale eenheden	
- Lagere overheid	
- Sociale zekerheid	
Buitenland	

2.2. Belangrijkste blokken van het model

De vergelijkingen van het model kunnen worden opgesplitst in verschillende grote blokken:

- Het blok van de gezinsuitgaven: het betreft de belangrijkste component van de geaggregeerde vraag die de consumptie van de huishoudens en de investeringen in woongebouwen omvat. Het blok van de particuliere consumptie bestaat uit twee niveaus: eerst worden de totale consumptieve bestedingen bepaald en vervolgens wordt dat totaalbedrag verdeeld over de verschillende consumptiecategorieën.
- Het productieblok: dit blok bepaalt de vraag naar productiefactoren (arbeid, kapitaal, energie en overig intermediair verbruik) voor elke bedrijfstak. Op het niveau van de factor arbeid worden verschillende werknemerscategorieën onderscheiden. Wat de factor kapitaal betreft, worden de bruto-investeringen van elke bedrijfstak onderverdeeld in zeven producten.⁴ Tot slot worden binnen het intermediair en het finaal verbruik de leveringen van de verschillende bedrijfstakken onderscheiden aan de hand van technische coëfficiënten die zijn afgeleid van de input-outputtabellen.
- Het energieblok: in dit blok vormen het intermediaire energieverbruik van de ondernemingen en het eindverbruik van huishoudens samen de totale energievraag, waaraan moet worden voldaan door de productie van de bedrijfstak energie en de netto-invoer. Het model onderscheidt acht grote categorieën van energieproducten, waarvan sommige nog zijn onderverdeeld in subcategorieën. Het energieblok speelt een belangrijke rol in de raming van de totale broeikasgasemissies, aangezien die hoofdzakelijk energiegerelateerd zijn.
- Het blok buitenlandse handel: dit blok bepaalt het volume en de prijzen van de uitvoer en invoer van goederen en diensten.
- Het blok prijzen-lonen: hierin wordt een onderscheid gemaakt tussen de productieprijzen die worden bepaald door de ondernemingen op basis van de productiekosten en een

⁴ De zeven investeringsproducten die in het HERMES-model zijn geïdentificeerd, zijn: landbouwproducten, machines en uitrusting (met uitzondering van vervoermiddelen), vervoermiddelen, woningen, gebouwen met uitzondering van woningen, software en databanken en, ten slotte, onderzoek en ontwikkeling.

winstmargestrategie, de deflatoren van de componenten van de finale vraag, het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen en de gezondheidsindex. De loonvorming is afhankelijk van de macro-economische evoluties, de fiscaliteit en de parafiscaliteit. Een specifieke module berekent de loonevolutie voor elke werknemerscategorie.

- Het inkomensblok: dit blok maakt het mogelijk om – hoofdzakelijk aan de hand van boekhoudkundige verbanden – de rekeningen van de verschillende institutionele sectoren op te stellen en er de nettofinancieringscapaciteit of -behoefte van het land uit af te leiden.
- Het blok overheidsfinanciën: dit blok maakt het mogelijk de rekening van de gezamenlijke overheid op te stellen aan de hand van een bottom-upbenadering. Het zijn immers de afzonderlijke rekeningen van de verschillende entiteiten die worden geprojecteerd en vervolgens geaggregeerd.

2.3. Belangrijkste transmissiemechanismen

De productie in elke bedrijfstak wordt bepaald door de vraag gericht aan die bedrijfstak. Om die productie te genereren, bepaalt elke bedrijfstak zijn optimale vraag naar productiefactoren (arbeid, kapitaal, energie en overig intermediair verbruik) op basis van hun relatieve prijzen. Dat optimale niveau wordt evenwel niet meteen bereikt, aangezien de kapitaalvoorraad – maar ook de werkgelegenheid – een zekere inertie vertonen. Die geleidelijke aanpassing van de werkgelegenheid ligt aan de basis van de productiviteitscyclus, terwijl de geleidelijke aanpassing van de kapitaalvoorraad de capaciteitsbezettingsgraad wijzigt en zo de prijzen beïnvloedt. Een vraagwijziging zal ook leiden tot een verandering in de werkloosheid, wat ook van invloed zal zijn op de ontwikkeling van de lonen en dus op de productiekosten en uiteindelijk op de prijzen.

Het beschikbaar gezinsinkomen speelt een cruciale rol in het model door zijn impact op de particuliere consumptie en de investeringen in woongebouwen. Als een stijging van het beschikbaar inkomen wordt veroorzaakt door een toename van de brutolonen, zal dat echter de werkgelegenheidscreatie afremmen als gevolg van substitutie-effecten ten gunste van andere productiefactoren. Bovendien zal de uitvoer worden afgeremd door de verslechtering van de kostencompetitiviteit en de investeringen door de aantasting van de winstmarges van de bedrijven als gevolg van de loonstijging. Op korte termijn overweegt het koopkrachteffect, maar nadien spelen ook andere effecten een rol. Op middellange termijn hangt de impact van een loonstijging op de economische activiteit dus af van meerdere factoren.

De in afdeling 2.4 gesimuleerde maatregelen hebben een rechtstreekse impact op de economische activiteit wanneer ze leiden tot een aanpassing van de overheidsconsumptie of de overheidsinvesteringen en een indirecte impact op de activiteit als ze de secundaire inkomensverdeling (via belastingen, sociale bijdragen of uitkeringen) of de prijsevolutie beïnvloeden.

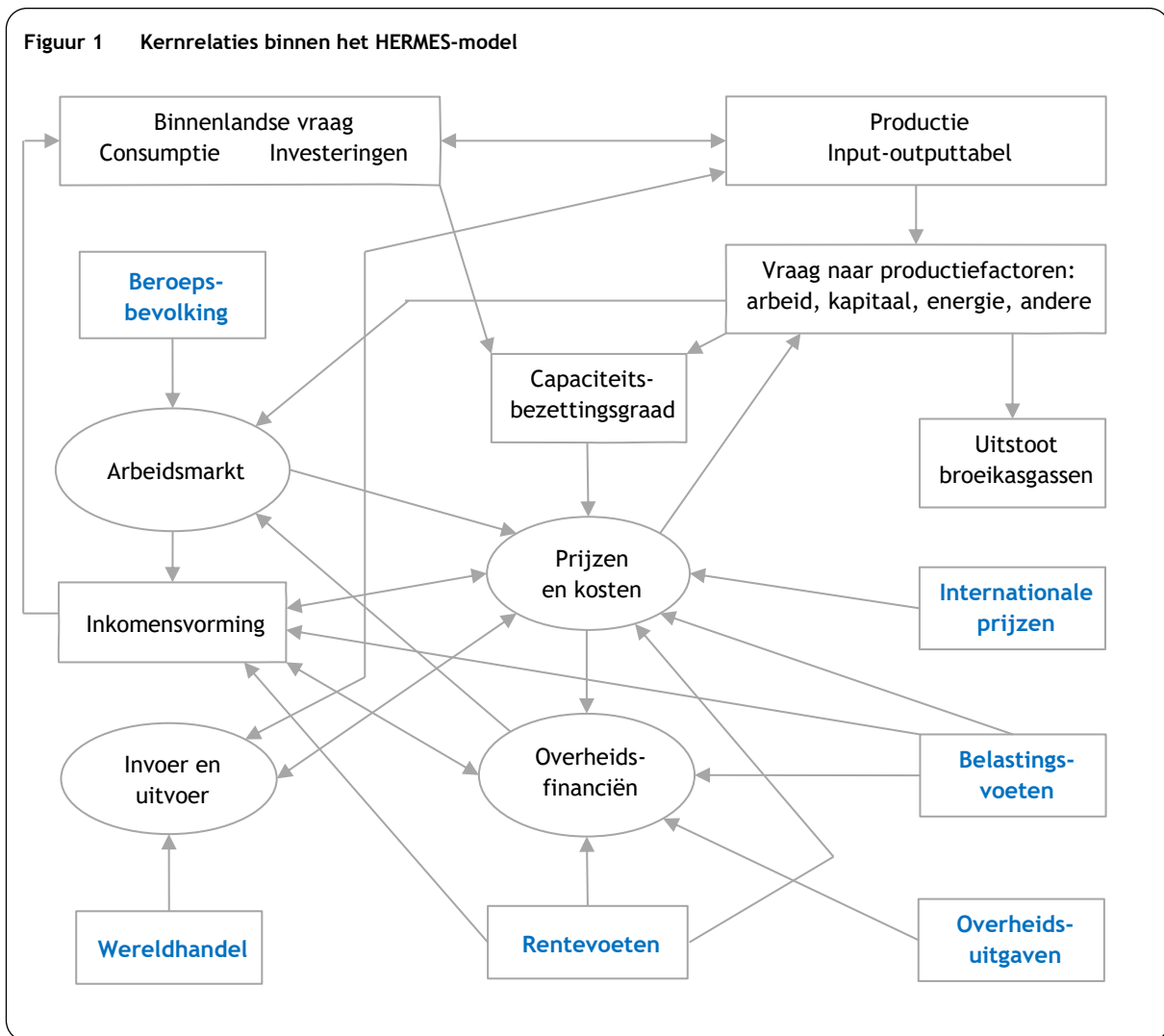
De uitvoerdynamiek wordt rechtstreeks beïnvloed door de evolutie van de wereldhandel (die exogeen is in het model) en de prijscompetitiviteit. Een schok op de uitvoer zal zich van de uitvoerende bedrijfstakken verspreiden naar de andere bedrijfstakken via de intermediaire leveringen en vervolgens naar de totale economie door de hierboven beschreven mechanismen.

Op het niveau van de financiële variabelen zijn de Belgische en de buitenlandse rentevoeten exogeen in het model. De Belgische rentevoeten beïnvloeden de reële economie via verschillende kanalen (inkomen

uit vermogen van de verschillende institutionele sectoren, overheidsfinanciën en financieringsvoorwaarden voor investeringen). Ook de wisselkoers van de euro wordt exogeen bepaald.

De kortetermijndynamiek en de relaties op middellange termijn worden in de meeste econometrische vergelijkingen gecombineerd door het gebruik van specificaties waarin foutcorrectiemechanismen zijn opgenomen. Tot slot worden verwachtingen in de gedragsvergelijkingen niet expliciet gemodelleerd, maar wordt uitgegaan van adaptieve verwachtingen. Het ontbreken van expliciete verwachtingen houdt verband met de exogene aard van rentevoeten en wisselkoersen, aangezien 'forward looking' verwachtingen vooral relevant lijken te zijn voor de beschrijving van het gedrag van de financiële markten en veel minder voor de goederen- en arbeidsmarkten.

Onderstaande figuur toont op schematische wijze de verbanden en wisselwerking tussen de verschillende blokken en variabelen van het HERMES-model.

2.4. Illustraties van de werking van het model aan de hand van varianten

De kenmerken van het HERMES-model kunnen worden bestudeerd aan de hand van zogenoemde ‘technische’ varianten. Die zijn erop gericht de impact op de Belgische economie van een externe schok of van een overheidsmaatregel te kwantificeren. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een referentiescenario zonder die schok of maatregel.⁵ Vervolgens wordt de schok of de maatregel ingebracht en wordt het model opnieuw gesimuleerd. De impact wordt bestudeerd door de resultaten van de variant te vergelijken met het referentiescenario.

Per gesimuleerde maatregel worden de resultaten in twee tabellen voorgesteld. De eerste tabel toont de impact op het bbp en zijn componenten in volume, op de deflatoren, op de werkgelegenheid en op het saldo van de lopende verrichtingen met het buitenland. De tweede tabel vat de impact op de rekening van de gezamenlijke overheid samen. De impact wordt weergegeven als het verschil (procentueel, in procentpunt of in absolute termen) ten opzichte van het niveau in het referentiescenario voor de jaren t , $t+2$ en $t+4$.⁶

De gekozen maatregelen verminderen de overheidsuitgaven of verhogen de overheidsontvangsten over een periode van vijf jaar. De eerste variant betreft de invoering van een koolstofaks. In de overige varianten bedraagt de ex ante schok (d.i. zonder afgeleide effecten) jaarlijks 0,5% van het nominaal bbp van het referentiescenario. Voor het hier gekozen referentiescenario, nl. de in juni 2023 gepubliceerde Economische vooruitzichten 2023-2028, komt die 0,5% neer op ongeveer 3 miljard euro op korte termijn (met 2024 als jaar t) en 3,4 miljard op middellange termijn (met 2028 als jaar $t+4$). Voor de gesimuleerde koolstofaks bedraagt de ex ante schok ruim 1 miljard op korte en op middellange termijn. Naarmate de maatregelen wegen op de economische activiteit en de werkgelegenheid (dus rekening houdend met de afgeleide effecten), zal de verbetering van de overheidsfinanciën ex post doorgaans minder uitgesproken zijn dan ex ante.

We veronderstellen dat de maatregelen geen impact hebben op de nominale rentevoeten. Hun niveau in het referentiescenario bepaalt uiteraard mee de mate waarin de rentelasten terugvallen als gevolg van de verminderde financieringsbehoefte. Wat de loonvorming betreft, gaan we uit van vrije loononderhandelingen en hebben de gesimuleerde maatregelen een impact op de bruto-uurlonen vóór indexering. De arbeidskosten – en daarvan afgeleid de brutolonen – hangen immers af van een aantal macro-economische determinanten (productiviteit, werkloosheidsgraad en (para)fiscaliteit) die door de maatregelen worden beïnvloed.

Gezien de grote lineariteit van de reacties in HERMES wijzigen de simulatieresultaten nagenoeg proportioneel naarmate een maatregel groter of kleiner is dan 0,5% van het bbp.⁷ De simulatieresultaten gelden ook in het omgekeerde geval (lagere heffingen of extra overheidsbestedingen), maar dan uiteraard met een omgekeerd teken.⁸

⁵ De werkwijze voor het opstellen van een dergelijk scenario wordt in detail beschreven in hoofdstuk 3.

⁶ De maatregel start in het jaar t ; het jaar $t+4$ in de tabel betreft dus het vijfde jaar.

⁷ De precisie van het model neemt weliswaar af indien schokken met een zelden geziene amplitude worden geïntroduceerd (zie ook afdeling 2.5).

⁸ In een publicatie van 2018 werden expansieve budgettaire maatregelen gesimuleerd (verhogingen van de overheidsuitgaven en verlagingen van de ontvangsten) op basis van de toenmalige modelversie. Zie BASSILIÈRE, D., DOBBELAERE, L. en

2.4.1. Invoering van een koolstoftaks

In deze variant wordt een belasting van 45 euro per ton CO₂ geheven op energieproducten die een bron van CO₂-uitstoot zijn (steenkol, cokes, fabrieksgas, aardolieproducten, aardgas en energie uit niet-hernieuwbaar afval). De heffing treft alle eindgebruikers (industrie, diensten en huishoudens).⁹

De maatregel leidt tot een gedeeltelijke substitutie van de duurder geworden energieproducten naar minder vervuilende producten zoals elektriciteit, warmte en hernieuwbare energie. Dat doet de CO₂-uitstoot met ongeveer 0,5% afnemen in vergelijking met het referentiescenario.

De koolstofbelasting doet de consumptieprijzen stijgen en tast de koopkracht van de gezinnen aan, terwijl de bedrijfswinsten dalen als gevolg van de hogere energieprijzen en de indexering van de lonen. De negatieve impact op de economische activiteit blijft niettemin beperkt: na vijf jaar ligt het bbp in volume 0,07% onder zijn niveau van het referentiescenario. Het verlies aan werkgelegenheid bedraagt dan 3 400 eenheden.

Tabel 2 Invoering van een koolstoftaks - Belangrijkste macro-economische resultaten
Verschillen in % t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
Bestedingen (in volume)			
Particuliere consumptie	-0,15	-0,18	-0,20
Overheidsconsumptie	0,00	-0,01	-0,02
Investerings	-0,07	-0,10	-0,11
. Bedrijven	-0,10	-0,11	-0,10
. Overheid	-0,02	-0,02	-0,01
. Woningen	-0,00	-0,12	-0,18
Uitvoer	-0,06	-0,05	-0,04
Invoer	-0,09	-0,10	-0,10
Bbp	-0,07	-0,07	-0,07
Deflator van de particuliere consumptie	0,43	0,41	0,38
Bbp-deflator	0,29	0,23	0,19
Totale werkgelegenheid			
. in duizenden	-4,24	-4,58	-3,39
. in %	-0,08	-0,09	-0,06
Productiviteit per uur (ondernemingen)	0,01	0,01	-0,01
Nominale loonkosten per uur (ondernemingen)	0,44	0,29	0,19
Loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	0,42	0,28	0,20
Reëel beschikbaar inkomen v.d. particulieren	-0,25	-0,25	-0,26
Saldo van de lopende rekening met het buitenland (in % van het bbp)	0,04	0,06	0,07
Broeikasgasemissies	-0,53	-0,49	-0,51

De maatregel zorgt voor extra overheidsinkomsten uit indirecte belastingen. De gedaalde bedrijfswinsten doen de ontvangsten uit de vennootschapsbelasting daarentegen terugvallen, terwijl de stijging van het algemene prijspeil vooral op korte termijn een opwaartse impact heeft op de door de gezinnen betaalde directe belastingen. De primaire overheidsuitgaven nemen toe als gevolg van de hogere geïndexeerde uitgaven en de toename van de werkloosheid. De verbetering van het

VANHOREBEEK, F. (2018), *De werking van het HERMES-model - Een beschrijving aan de hand van een aantal beleidvarianten*, Working Paper 10-18, Brussel, Federaal Planbureau.

⁹ Merk op dat de prijzen van brandstoffen voor transport (i.e. benzine en diesel) niet beïnvloed worden door deze belasting, omdat de accijnzen die erop geheven worden deze koolstoftaks ruimschoots overtreffen. Voor installaties die binnen het EU-ETS-toepassingsgebied vallen komt deze belasting bovenop de uitstootrechten die moeten worden aangekocht.

vorderingensaldo ten opzichte van zijn niveau van het referentiescenario is op korte termijn dan ook meer uitgesproken dan op middellange termijn.

Tabel 3 Invoering van een koolstoftaks - Impact op de overheidsfinanciën
Verschillen in miljoen euro t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
1. Ontvangsten	1667	1383	1269
A. Fiscale ontvangsten	1276	1082	1020
1. Directe belastingen	66	-99	-117
Huishoudens	324	120	92
Vennootschappen	-261	-221	-211
Overige	3	2	2
2. Indirecte belastingen	1201	1174	1131
3. Vermogensheffingen	9	7	6
B. Sociale premies	261	173	129
C. Overige ontvangsten	70	67	61
2. Uitgaven	1172	1260	1199
A. Primaire uitgaven	1179	1282	1223
1. Lopende uitgaven	1137	1247	1196
a) Beloning van werknemers	326	331	320
b) Intermediair verbruik en belastingen	105	104	101
c) Sociale uitkeringen	615	727	696
d) Overige	91	86	79
2. Kapitaaluitgaven	42	34	27
a) Bruto investeringen in vaste activa	25	17	12
b) Overige	17	17	16
B. Rentelasten	-8	-22	-24
3. Primair saldo	488	101	46
4. Vorderingsaldo	495	123	70
in % van het bbp	0,09	0,03	0,02

2.4.2. Verlaging van de overheidsconsumptie

Aangezien de overheidsconsumptie een bestedingscomponent is van het bbp, heeft de verlaging van de overheidsconsumptie ¹⁰ een rechtstreekse impact op het bbp-niveau. De terugval van de binnenlandse vraag wordt evenwel niet uitsluitend door de overheidsuitgaven verklaard. Het reëel beschikbaar gezinsinkomen is lager dan in het referentiescenario, wat een negatieve impact heeft op de particuliere consumptie en – meer geleidelijk – op de investeringen in woongebouwen. Bovendien remt de lagere productie in de marktsector de bedrijfsinvesteringen af. Na vijf jaar ligt het bbp in volume 0,25% onder zijn niveau van het referentiescenario. De afname van de binnenlandse vraag verlaagt immers ook de invoer, wat de negatieve impact op het bbp beperkt.

Het verlies aan jobs bedraagt na vijf jaar 3 100 eenheden ten opzichte van het referentiescenario. Dat verlies wordt niettemin enigszins beperkt doordat de daling van de lonen (als gevolg van de afname van de activiteit en de inflatie) tot substituties leidt ten voordele van de factor arbeid.

De fiscale en parafiscale ontvangsten laten een lager niveau (in miljard euro) optekenen ten opzichte van het referentiescenario. De lagere primaire overheidsuitgaven zijn uiteraard vooral toe te schrijven aan de terugval van de overheidsconsumptie. De verbetering van het primair saldo leidt tot lagere

¹⁰ De schok van 0,5% van het bbp wordt hier toegepast op de netto-aankoop van goederen en diensten.

rentelasten. In totaal komt het vorderingensaldo op middellange termijn 0,36% van het bbp hoger uit dan in het referentiescenario.

Tabel 4 Verlaging van de overheidsconsumptie - Belangrijkste macro-economische resultaten
Verschillen in % t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
Bestedingen (in volume)			
Particuliere consumptie	-0,11	-0,12	-0,12
Overheidsconsumptie	-2,02	-2,03	-2,02
Investerings	-0,27	-0,30	-0,28
. Bedrijven	-0,39	-0,40	-0,35
. Overheid	-0,05	-0,05	-0,05
. Woningen	0,00	-0,13	-0,14
Uitvoer	-0,01	-0,01	0,00
Invoer	-0,38	-0,38	-0,38
Bbp	-0,28	-0,28	-0,25
Deflator van de particuliere consumptie	-0,01	-0,06	-0,12
Bbp-deflator	-0,08	-0,13	-0,20
Totale werkgelegenheid			
. in duizenden	-3,82	-3,99	-3,09
. in %	-0,07	-0,08	-0,06
Productiviteit per uur (ondernemingen)	-0,23	-0,21	-0,20
Nominale loonkosten per uur (ondernemingen)	-0,10	-0,23	-0,33
Loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	0,13	-0,02	-0,13
Reëel beschikbaar inkomen v.d. particulieren	-0,18	-0,18	-0,17
Saldo van de lopende rekening met het buitenland (in % van het bbp)	0,33	0,35	0,36
Broeikasgasemissies	-0,24	-0,23	-0,24

Tabel 5 Verlaging van de overheidsconsumptie - Impact op de overheidsfinanciën
Verschillen in miljoen euro t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
1. Ontvangsten	-1126	-1330	-1542
A. Fiscale ontvangsten	-920	-992	-1096
1. Directe belastingen	-446	-452	-484
Huishoudens	-171	-259	-325
Vennootschappen	-270	-187	-151
Overige	-5	-6	-7
2. Indirecte belastingen	-459	-522	-591
3. Vermogensheffingen	-15	-18	-21
B. Sociale premies	-143	-255	-335
C. Overige ontvangsten	-61	-74	-91
2. Uitgaven	-3083	-3552	-4137
A. Primaire uitgaven	-3052	-3398	-3848
1. Lopende uitgaven	-3036	-3371	-3805
a) Beloning van werknemers	-12	-47	-103
b) Intermediair verbruik en belastingen	-3013	-3224	-3440
c) Sociale uitkeringen	13	-59	-202
d) Overige	-24	-41	-60
2. Kapitaaluitgaven	-17	-27	-43
a) Bruto investeringen in vaste activa	-16	-25	-38
b) Overige	-1	-2	-5
B. Rentelasten	-31	-153	-289
3. Primair saldo	1927	2069	2306
4. Vorderingensaldo	1957	2222	2596
in % van het bbp	0,31	0,33	0,36

2.4.3. Verlaging van de overheidsinvesteringen

Net als de overheidsconsumptie hebben de overheidsinvesteringen een rechtstreekse impact op het bbp. Op middellange termijn ligt het bbp in volume 0,34% onder zijn niveau van het referentiescenario. De lagere binnenlandse vraag is niet enkel het resultaat van het terugschroeven van de overheidsinvesteringen. Het verlies aan werkgelegenheid (-7 200 jobs in vergelijking met het referentiescenario) tast immers het beschikbaar gezinsinkomen aan, wat een rem zet op de particuliere consumptie en de investeringen in woongebouwen. De vraaguitval leidt tot lagere bedrijfsinvesteringen. Ten slotte neemt de overheidsconsumptie geleidelijk af omdat de afschrijvingen daar (conform de nationale rekeningen) deel van uitmaken. De negatieve impact op het bbp wordt enigszins gemilderd door een beperktere invoervraag.

De beperktere economische activiteit en – in het verlengde daarvan – de lagere loonmassa leiden tot lagere fiscale en parafiscale ontvangsten. Dat is vooral het geval voor de btw-ontvangsten, niet alleen als gevolg van de lagere gezinsuitgaven, maar ook door gederfde btw-ontvangsten op de overheidsinvesteringen zelf. De primaire uitgaven dalen uiteraard het sterkst. De rentelasten dalen als gevolg van de verbetering van het primair saldo. Op middellange termijn komt het vorderingensaldo 0,32% van het bbp hoger uit dan in het referentiescenario.

Tabel 6 Verlaging van de overheidsinvesteringen - Belangrijkste macro-economische resultaten
Verschillen in % t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
Bestedingen (in volume)			
Particuliere consumptie	-0,11	-0,12	-0,11
Overheidsconsumptie	0,03	-0,33	-0,62
Investeringen	-2,21	-2,25	-2,25
. Bedrijven	-0,33	-0,36	-0,35
. Overheid	-16,35	-16,88	-18,56
. Woningen	0,00	-0,12	-0,12
Uitvoer	-0,00	0,00	0,01
Invoer	-0,37	-0,40	-0,42
Bbp	-0,25	-0,31	-0,34
Deflator van de particuliere consumptie	-0,01	-0,05	-0,13
Bbp-deflator	-0,13	-0,17	-0,26
Totale werkgelegenheid			
. in duizenden	-5,35	-7,29	-7,15
. in %	-0,10	-0,14	-0,13
Productiviteit per uur (ondernemingen)	-0,15	-0,12	-0,10
Nominale loonkosten per uur (ondernemingen)	-0,05	-0,17	-0,29
Loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	0,10	-0,05	-0,19
Reëel beschikbaar inkomen v.d. particulieren	-0,16	-0,16	-0,15
Saldo van de lopende rekening met het buitenland (in % van het bbp)	0,33	0,38	0,41
Broeikasgasemissies	-0,11	-0,14	-0,17

Tabel 7 Verlaging van de overheidsinvesteringen - Impact op de overheidsfinanciën
Verschillen in miljoen euro t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
1. Ontvangsten	-1268	-1506	-1799
A. Fiscale ontvangsten	-1069	-1147	-1278
1. Directe belastingen	-400	-375	-385
Huishoudens	-157	-250	-337
Vennootschappen	-237	-118	-38
Overige	-5	-8	-10
2. Indirecte belastingen	-654	-750	-864
3. Vermogensheffingen	-16	-22	-29
B. Sociale premies	-139	-265	-380
C. Overige ontvangsten	-58	-86	-122
2. Uitgaven	-3076	-3545	-4212
A. Primaire uitgaven	-3042	-3373	-3874
1. Lopende uitgaven	-11	-121	-389
a) Beloning van werknemers	-10	-44	-111
b) Intermediair verbruik en belastingen	-3	-13	-34
c) Sociale uitkeringen	31	-17	-171
d) Overige	-29	-47	-72
2. Kapitaaluitgaven	-3031	-3251	-3486
a) Bruto investeringen in vaste activa	-3030	-3249	-3481
b) Overige	-1	-2	-5
B. Rentelasten	-33	-172	-337
3. Primair saldo	1774	1867	2075
4. Vorderingsaldo	1807	2039	2413
in % van het bbp	0,28	0,29	0,32

2.4.4. Verlaging van de sociale uitkeringen

Een verlaging van de sociale uitkeringen aan de gezinnen¹¹ treft rechtstreeks de koopkracht van de begunstigden en heeft dus een ongunstige impact op de particuliere consumptie en op de investeringen in woongebouwen. De beperktere binnenlandse afzetmogelijkheden remmen de bedrijfsinvesteringen af. Rekening houdend met een beperktere invoervraag, ligt het bbp in volume na vijf jaar 0,13% lager dan in het referentiescenario. Het verlies aan werkgelegenheid bedraagt dan 3 600 personen.

De fiscale en parafiscale ontvangsten dalen ten opzichte van het referentiescenario. De daling van de particuliere consumptie leidt tot minder indirecte belastingen, terwijl de ontvangsten uit de personenbelasting ook dalen, aangezien de verlaagde werknemerspensioenen en de lagere werkgelegenheid de belastbare basis van de personenbelasting doen krimpen. De primaire uitgaven dalen ook, vooral door de initiële schok op de sociale uitkeringen. Na verrekening van de lagere rentelasten komt het vorderingsaldo op middellange termijn 0,35% van het bbp hoger uit dan in het referentiescenario.

¹¹ We veronderstellen dat de helft van het bedrag wordt besteed aan een verlaging van de werknemerspensioenen en dat de andere helft wordt gebruikt voor een verlaging van de kinderbijslag.

Tabel 8 Verlaging van de sociale uitkeringen - Belangrijkste macro-economische resultaten
Verschillen in % t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
Bestedingen (in volume)			
Particuliere consumptie	-0,39	-0,56	-0,63
Overheidsconsumptie	0,01	0,01	0,02
Investerings	-0,06	-0,21	-0,23
. Bedrijven	-0,09	-0,15	-0,15
. Overheid	-0,02	-0,02	-0,03
. Woningen	0,00	-0,50	-0,60
Uitvoer	-0,00	-0,00	0,00
Invoer	-0,15	-0,22	-0,25
Bbp	-0,08	-0,12	-0,13
Deflator van de particuliere consumptie	-0,01	-0,03	-0,07
Bbp-deflator	-0,03	-0,07	-0,13
Totale werkgelegenheid			
. in duizenden	-1,99	-3,49	-3,59
. in %	-0,04	-0,07	-0,07
Productiviteit per uur (ondernemingen)	-0,05	-0,06	-0,06
Nominale loonkosten per uur (ondernemingen)	-0,02	-0,08	-0,15
Loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	0,03	-0,02	-0,10
Reëel beschikbaar inkomen v.d. particulieren	-0,75	-0,78	-0,79
Saldo van de lopende rekening met het buitenland (in % van het bbp)	0,12	0,20	0,24
Broeikasgasemissies	-0,08	-0,12	-0,14

Tabel 9 Verlaging van de sociale uitkeringen - Impact op de overheidsfinanciën
Verschillen in miljoen euro t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
1. Ontvangsten	-900	-1229	-1483
A. Fiscale ontvangsten	-786	-1014	-1175
1. Directe belastingen	-623	-727	-804
Huishoudens	-547	-649	-739
Vennootschappen	-74	-75	-60
Overige	-2	-3	-4
2. Indirecte belastingen	-158	-278	-359
3. Vermogensheffingen	-5	-9	-12
B. Sociale premies	-94	-175	-247
C. Overige ontvangsten	-19	-35	-50
2. Uitgaven	-3061	-3479	-3981
A. Primaire uitgaven	-3028	-3300	-3641
1. Lopende uitgaven	-3022	-3287	-3617
a) Beloning van werknemers	-6	-26	-60
b) Intermediair verbruik en belastingen	-2	-8	-19
c) Sociale uitkeringen	-2999	-3224	-3491
d) Overige	-15	-31	-47
2. Kapitaaluitgaven	-6	-13	-23
a) Bruto investeringen in vaste activa	-5	-12	-21
b) Overige	-0	-1	-3
B. Rentelasten	-33	-178	-341
3. Primair saldo	2128	2072	2158
4. Vorderingsaldo	2161	2250	2498
in % van het bbp	0,35	0,34	0,35

2.4.5. Btw-verhoging op de particuliere consumptie

Een btw-verhoging op de particuliere consumptie¹² heeft een rechtstreekse impact op het consumptieprijspeil (stijging van ongeveer 1,2%), wat de koopkracht van de gezinnen aantast en hun consumptie en investeringen afremt. De negatieve impact op de economische activiteit remt ook de bedrijfsinvesteringen af. Na vijf jaar ligt het bbp in volume 0,15% onder zijn niveau van het referentiescenario.

Het lager reëel beschikbaar gezinsinkomen is ook het gevolg van de nadelige impact van de maatregel op de werkgelegenheid, aangezien op middellange termijn 16 900 banen verdwijnen in vergelijking met het referentiescenario. De stijging van de nominale uurloonkosten ten opzichte van het referentiescenario (die te wijten is aan de hogere indexering) maakt de economische activiteit minder arbeidsintensief, wat een hogere productiviteit per gepresteerd uur impliceert.

Tabel 10 Btw-verhoging op de particuliere consumptie - Belangrijkste macro-economische resultaten
Verschillen in % t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
Bestedingen (in volume)			
Particuliere consumptie	-0,36	-0,48	-0,55
Overheidsconsumptie	-0,00	-0,04	-0,07
Investeringen	-0,12	-0,19	-0,22
. Bedrijven	-0,17	-0,20	-0,19
. Overheid	-0,04	-0,03	-0,02
. Woningen	-0,00	-0,26	-0,43
Uitvoer	-0,07	-0,04	-0,02
Invoer	-0,15	-0,19	-0,22
Bbp	-0,14	-0,16	-0,15
Deflator van de particuliere consumptie	1,23	1,23	1,18
Bbp-deflator	0,98	0,86	0,76
Totale werkgelegenheid			
. in duizenden	-14,88	-19,06	-16,92
. in %	-0,29	-0,36	-0,32
Productiviteit per uur (ondernemingen)	0,17	0,24	0,20
Nominale loonkosten per uur (ondernemingen)	1,33	1,04	0,80
Loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	1,15	0,80	0,60
Reëel beschikbaar inkomen v.d. particulieren	-0,57	-0,60	-0,64
Saldo van de lopende rekening met het buitenland (in % van het bbp)	0,10	0,16	0,21
Broeikasgasemissies	-0,08	-0,09	-0,12

De stijging van het algemene prijspeil heeft een opwaartse impact in nominale termen op de verschillende ontvangsten- en uitgavencategorieën van de overheidsfinanciën. Aan de ontvangstenzijde is er uiteraard een forse stijging van de indirecte belastingen ten opzichte van het referentiescenario. De door de gezinnen betaalde directe belastingen nemen eveneens toe. Het negatieve effect van het verlies aan werkgelegenheid wordt immers ruimschoots gecompenseerd door het positieve effect van de hogere indexering van lonen en sociale uitkeringen. Dat is ook het geval voor de ontvangsten uit socialezekerheidsbijdragen.

De primaire overheidsuitgaven nemen ook toe, als gevolg van de hogere indexering van de geïndexeerde overheidsuitgaven en de toename van de werkloosheid. Rekening houdend met de daling van de rentelasten, stijgt het vorderingensaldo op middellange termijn met 0,15% van het bbp.

¹² Het impliciete btw-tarief van de verschillende categorieën van goederen en diensten wordt evenredig verhoogd.

Tabel 11 Btw-verhoging op de particuliere consumptie - Impact op de overheidsfinanciën
Verschillen in miljoen euro t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
1. Ontvangsten	4847	4351	4305
A. Fiscale ontvangsten	3742	3450	3525
1. Directe belastingen	689	254	221
Huishoudens	976	432	369
Vennootschappen	-299	-189	-158
Overige	12	11	10
2. Indirecte belastingen	3017	3165	3274
3. Vermogensheffingen	35	32	30
B. Sociale premies	738	520	408
C. Overige ontvangsten	209	213	206
2. Uitgaven	3221	3607	3520
A. Primaire uitgaven	3246	3695	3650
1. Lopende uitgaven	3145	3614	3587
a) Beloning van werknemers	867	915	907
b) Intermediair verbruik en belastingen	297	310	311
c) Sociale uitkeringen	1677	2089	2077
d) Overige	303	300	292
2. Kapitaaluitgaven	101	81	63
a) Bruto investeringen in vaste activa	52	30	15
b) Overige	49	51	48
B. Rentelasten	-25	-88	-131
3. Primair saldo	1601	655	655
4. Vorderingsaldo	1626	744	786
in % van het bbp	0,31	0,15	0,15

2.4.6. Verhoging van de werkgeversbijdragen

Een verhoging van de werkgeversbijdragen in de marktsector beïnvloedt rechtstreeks de relatieve prijzen van de productiefactoren en leidt tot substitutie in het nadeel van de factor arbeid. De maatregel tast ook onrechtstreeks de werkgelegenheid aan via een afname van de economische activiteit. Minder werkgelegenheid verlaagt immers het beschikbaar inkomen van de gezinnen en weegt op de particuliere bestedingen. Bovendien heeft de verhoging van de werkgeversbijdragen een neerwaarts effect op de brutolonen die de werknemers in het kader van het onderhandelingsproces met de werkgevers kunnen bekomen ten opzichte van het referentiescenario. Dat versterkt de rechtstreekse negatieve impact op de koopkracht van de werknemers, al beperkt het enigszins de substitutie ten nadele van de factor arbeid en dus het verlies aan werkgelegenheid. De stijging van de arbeidskosten zorgt ook voor opwaartse druk op de binnenlandse prijzen, wat weegt op de competitiviteit van de Belgische uitvoer. Tot slot verlaagt de maatregel de winstgevendheid van de ondernemingen. Na vijf jaar ligt het bbp in volume 0,11% onder zijn niveau van het referentiescenario en is de werkgelegenheid gedaald met 23 400 personen.

De totale overheidsontvangsten nemen toe door de gestegen ontvangsten uit sociale premies. Niettemin daalt de opbrengst van de vennootschapsbelasting doordat de ondernemingen door de gestegen kosten minder winst boeken. Ook de directe belastingen die door de gezinnen worden betaald nemen af door het verlies aan arbeidsplaatsen. Bij de primaire uitgaven is er vooral een toename van de overdrachten van de sociale zekerheid (stijging van de werkloosheidsuitkeringen) en hogere geïndexeerde uitgaven. Het vorderingensaldo van de overheid – dus met inbegrip van de daling van de rentelasten – verbetert op middellange termijn met 0,27% van het bbp.

Tabel 12 Verhoging van de werkgeversbijdragen - Belangrijkste macro-economische resultaten
Verschillen in % t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
Bestedingen (in volume)			
Particuliere consumptie	-0,20	-0,24	-0,24
Overheidsconsumptie	0,01	-0,01	-0,01
Investerings	-0,12	-0,18	-0,17
. Bedrijven	-0,16	-0,19	-0,17
. Overheid	-0,06	-0,05	-0,04
. Woningen	-0,00	-0,20	-0,23
Uitvoer	-0,08	-0,05	-0,04
Invoer	-0,08	-0,09	-0,09
Bbp	-0,13	-0,13	-0,11
Deflator van de particuliere consumptie	0,29	0,31	0,26
Bbp-deflator	0,45	0,38	0,31
Totale werkgelegenheid			
. in duizenden	-17,17	-24,33	-23,39
. in %	-0,33	-0,46	-0,44
Productiviteit per uur (ondernemingen)	0,23	0,38	0,37
Nominale loonkosten per uur (ondernemingen)	1,62	1,54	1,38
Loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	1,38	1,16	1,01
Reëel beschikbaar inkomen v.d. particulieren	-0,23	-0,27	-0,29
Saldo van de lopende rekening met het buitenland (in % van het bbp)	0,07	0,10	0,11
Broeikasgasemissies	-0,07	-0,07	-0,08

Tabel 13 Verhoging van de werkgeversbijdragen - Impact op de overheidsfinanciën
Verschillen in miljoen euro t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
1. Ontvangsten	2787	2620	2607
A. Fiscale ontvangsten	-216	-365	-443
1. Directe belastingen	-329	-446	-489
Huishoudens	20	-200	-272
Vennootschappen	-354	-250	-220
Overige	5	4	3
2. Indirecte belastingen	100	70	36
3. Vermogensheffingen	14	11	10
B. Sociale premies	2904	2883	2961
C. Overige ontvangsten	57	55	46
2. Uitgaven	953	1063	836
A. Primaire uitgaven	974	1190	1065
1. Lopende uitgaven	901	1130	1018
a) Beloning van werknemers	231	258	230
b) Intermediair verbruik en belastingen	71	78	69
c) Sociale uitkeringen	571	783	723
d) Overige	28	12	-4
2. Kapitaaluitgaven	72	60	47
a) Bruto investeringen in vaste activa	61	47	36
b) Overige	12	13	11
B. Rentelasten	-21	-127	-229
3. Primair saldo	1813	1430	1541
4. Vorderingsaldo	1834	1558	1771
in % van het bbp	0,32	0,26	0,27

2.4.7. Verhoging van de werknemersbijdragen

De maatregel heeft een directe negatieve impact op de koopkracht van de werknemers omdat de nettolonen dalen (het verschil tussen het bruto- en het nettoloon van de werknemers wordt groter). Dat zet een rem op de particuliere consumptie en op de investeringen in woongebouwen. De beperktere binnenlandse afzetmogelijkheden ontmoedigen de bedrijfsinvesteringen. Rekening houdend met een wat lagere invoervraag, ligt het bbp in volume op middellange termijn 0,19% onder zijn niveau van het referentiescenario.

Het verlies aan werkgelegenheid bedraagt op middellange termijn ruim 21 000 eenheden. De impact op de werkgelegenheid is niet alleen toe te schrijven aan de ongunstige impact op de economische activiteit. Via loononderhandelingen wordt een deel van de stijging van de werknemersbijdragen na enige tijd immers omgezet in brutoloonstijgingen en dus in hogere arbeidskosten. Aanvankelijk is de impact op de werkgelegenheid veel minder uitgesproken dan in het geval van een verhoging van de werkgeversbijdragen, maar op middellange termijn wordt het verschil veel kleiner.

Tabel 14 Verhoging van de werknemersbijdragen - Belangrijkste macro-economische resultaten
Verschillen in % t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
Bestedingen (in volume)			
Particuliere consumptie	-0,27	-0,55	-0,62
Overheidsconsumptie	0,01	0,01	0,00
Investeringen	-0,04	-0,25	-0,29
. Bedrijven	-0,06	-0,23	-0,25
. Overheid	-0,01	-0,06	-0,05
. Woningen	0,00	-0,43	-0,54
Uitvoer	0,01	-0,04	-0,03
Invoer	-0,09	-0,21	-0,24
Bbp	-0,06	-0,18	-0,19
Deflator van de particuliere consumptie	-0,01	0,16	0,16
Bbp-deflator	-0,03	0,21	0,18
Totale werkgelegenheid			
. in duizenden	-1,52	-15,58	-21,14
. in %	-0,03	-0,30	-0,39
Productiviteit per uur (ondernemingen)	-0,03	0,14	0,24
Nominale loonkosten per uur (ondernemingen)	-0,01	0,88	0,99
Loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	0,02	0,74	0,75
Reëel beschikbaar inkomen v.d. particulieren	-0,60	-0,67	-0,68
Saldo van de lopende rekening met het buitenland (in % van het bbp)	0,09	0,20	0,25
Broeikasgasemissies	-0,07	-0,12	-0,15

De stijging van de overheidsontvangsten wordt uitsluitend verklaard door de bijkomende socialezekerheidsbijdragen, die ook een impuls krijgen door de stijging van de onderhandelde brutolonen. De overige ontvangstencategorieën kennen een terugval. Dat is vooral het geval voor de door de gezinnen betaalde directe belastingen (door een afname van het aantal werkenden en door een lager belastbaar inkomen als gevolg van de hogere werknemersbijdragen). De beperktere economische activiteit en de gestegen arbeidskosten doen ook de ondernemingswinsten en bijgevolg de ontvangsten uit de vennootschapsbelasting dalen.

De primaire uitgaven stijgen vooral door de toename van de overdrachten van de sociale zekerheid (stijging van het aantal werklozen in combinatie met meer inflatie) en hogere geïndexeerde uitgaven.

De verbetering van het primair saldo doet de rentelasten terugvallen. Het vorderingensaldo van de overheid verbetert op middellange termijn met 0,37% van het bbp.

Tabel 15 Verhoging van de werknemersbijdragen - Impact op de overheidsfinanciën
Verschillen in miljoen euro t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
1. Ontvangsten	1751	2960	3067
A. Fiscale ontvangsten	-1207	-1432	-1599
1. Directe belastingen	-1091	-1281	-1391
Huishoudens	-1035	-1026	-1132
Vennootschappen	-56	-255	-259
Overige	-1	1	-0
2. Indirecte belastingen	-112	-152	-207
3. Vermogensheffingen	-3	1	-1
B. Sociale premies	2971	4339	4626
C. Overige ontvangsten	-11	27	11
2. Uitgaven	-30	584	561
A. Primaire uitgaven	-13	722	859
1. Lopende uitgaven	-9	686	830
a) Beloning van werknemers	-4	144	157
b) Intermediair verbruik en belastingen	-2	42	45
c) Sociale uitkeringen	7	464	598
d) Overige	-10	35	30
2. Kapitaaluitgaven	-4	36	29
a) Bruto investeringen in vaste activa	-4	29	23
b) Overige	-0	7	7
B. Rentelasten	-17	-137	-298
3. Primair saldo	1764	2239	2208
4. Vorderingensaldo	1781	2376	2506
in % van het bbp	0,29	0,37	0,37

2.4.8. Verhoging van de personenbelasting

Een verhoging van de personenbelasting verrekend via een hogere bedrijfsvoorheffing heeft een rechtstreekse negatieve impact op de koopkracht van de werknemers, wat de particuliere consumptie en de investeringen in woongebouwen afremt. De belastingverhoging leidt ook tot hogere looneisen van de werknemers in hun onderhandelingsproces met de werkgevers, wat de impact op het beschikbaar gezinsinkomen enigszins afzwakt. Na vijf jaar liggen de nominale loonkosten in niveau 0,84% hoger dan in het referentiescenario, wat leidt tot substituties ten nadele van de factor arbeid en weegt op de competitiviteit van de Belgische uitvoer. Het bbp in volume ligt op middellange termijn 0,20% onder het niveau van het referentiescenario. Het verlies aan werkgelegenheid bedraagt dan bijna 20 000 personen.

De sterkere groei van de brutolonen leidt tot een stijging van de overheidsontvangsten uit sociale bijdragen en tot een stijging van de ontvangsten uit de personenbelasting die de ex ante stijging overtreft. De overige fiscale ontvangsten (indirecte belastingen en vennootschapsbelasting) nemen daarentegen af. De stijging van de primaire uitgaven is hoofdzakelijk het gevolg van hogere sociale uitkeringen en geïndexeerde uitgaven, terwijl de rentelasten afnemen. In totaal ligt het vorderingensaldo op middellange termijn 0,45% van het bbp hoger dan in het referentiescenario.

Tabel 16 Verhoging van de personenbelasting - Belangrijkste macro-economische resultaten
Verschillen in % t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
Bestedingen (in volume)			
Particuliere consumptie	-0,47	-0,66	-0,73
Overheidsconsumptie	0,01	0,01	0,01
Investerings	-0,08	-0,29	-0,33
. Bedrijven	-0,11	-0,25	-0,27
. Overheid	-0,02	-0,05	-0,05
. Woningen	0,00	-0,58	-0,68
Uitvoer	-0,00	-0,04	-0,04
Invoer	-0,18	-0,27	-0,29
Bbp	-0,10	-0,19	-0,20
Deflator van de particuliere consumptie	-0,01	0,13	0,14
Bbp-deflator	-0,04	0,15	0,13
Totale werkgelegenheid			
. in duizenden	-2,40	-14,29	-19,65
. in %	-0,05	-0,27	-0,37
Productiviteit per uur (ondernemingen)	-0,06	0,10	0,20
Nominale loonkosten per uur (ondernemingen)	-0,02	0,72	0,84
Loonkosten per eenheid product (ondernemingen)	0,03	0,62	0,65
Reëel beschikbaar inkomen v.d. particulieren	-0,91	-0,85	-0,85
Saldo van de lopende rekening met het buitenland (in % van het bbp)	0,16	0,25	0,29
Broeikasgasemissies	-0,10	-0,15	-0,18

Tabel 17 Verhoging van de personenbelasting - Impact op de overheidsfinanciën
Verschillen in miljoen euro t.o.v. de basissimulatie, tenzij anders vermeld

	t	t+2	t+4
1. Ontvangsten	2574	3221	3371
A. Fiscale ontvangsten	2656	2981	3125
1. Directe belastingen	2852	3208	3410
Huishoudens	2944	3441	3651
Vennootschappen	-89	-233	-239
Overige	-2	-1	-1
2. Indirecte belastingen	-191	-225	-282
3. Vermogensheffingen	-6	-2	-4
B. Sociale premies	-57	223	232
C. Overige ontvangsten	-23	-3	-7
2. Uitgaven	-65	354	285
A. Primaire uitgaven	-24	565	682
1. Lopende uitgaven	-18	539	661
a) Beloning van werknemers	-8	110	120
b) Intermediair verbruik en belastingen	-2	33	36
c) Sociale uitkeringen	9	376	491
d) Overige	-17	19	14
2. Kapitaaluitgaven	-6	26	20
a) Bruto investeringen in vaste activa	-6	21	15
b) Overige	-0	5	5
B. Rentelasten	-41	-212	-397
3. Primair saldo	2599	2655	2690
4. Vorderingsaldo	2640	2867	3087
in % van het bbp	0,43	0,44	0,45

2.5. Beperkingen van het model

Het HERMES-model werd ontwikkeld om middellangetermijnvooruitzichten en -analyses voor de Belgische economie op te stellen. Op basis daarvan werd een aantal keuzes gemaakt die men voor ogen moet houden om de resultaten van het model correct te interpreteren.

Ondanks het hoofdzakelijk macro-economische karakter van het model, kenmerkt het zich door een sterke mate van desaggregatie. De totale productie wordt geleverd door 13 bedrijfstakken, terwijl de particuliere consumptie wordt opgesplitst in 16 grote categorieën van goederen en diensten, waarvan sommige nog verder worden opgesplitst om, bijvoorbeeld, de accijnzen per product te kunnen berekenen. De coherentie tussen de vraag en de productie wordt verzekerd door het gebruik van input-outputtabellen. Ondanks dat detail is het niet mogelijk om enkel met het model een antwoord te geven op enkele heel specifieke vragen. Het model maakt bijvoorbeeld geen onderscheid tussen verschillende gezinstypes, waardoor het dus niet mogelijk is om de herverdelende effecten van een maatregel te becijferen. Daarenboven houdt het model geen rekening met het effect van aanpassingen van accijnzen of btw-tarieven op grensoverschrijdende aankopen. Daarnaast speelt de evolutie van de relatieve aantrekkelijkheid van België geen rol bij het bepalen van het investeringsniveau van de ondernemingen.

De aard van het model impliceert dat de economische activiteit hoofdzakelijk wordt bepaald door de vraag en dat de productie zich daaraan aanpast. Dat heeft tot gevolg dat de resultaten van het model enkel relevant zijn op korte en middellange termijn. Technologische vooruitgang wordt in het model als exogeen beschouwd. Onder die hypothese hebben overheidsmaatregelen geen rechtstreekse invloed op de totale factorproductiviteit.

Energiegerelateerde maatregelen (zoals een heffing op koolstofhoudende brandstoffen) hebben evenmin een invloed op technologische factoren. Hoewel dat op korte termijn realistisch is, kan de impact op middellange termijn van dergelijke maatregelen door het model worden onderschat. Een koolstofheffing maakt elektriciteit relatief aantrekkelijker, maar omdat in HERMES wordt verondersteld dat het bijkomend elektriciteitsverbruik wordt geproduceerd door gasgestookte elektriciteitscentrales die zelf CO₂ uitstoten, blijft de neerwaartse impact van de maatregel op de broeikasgasemissies beperkt.

In de hierboven gepresenteerde varianten blijft het arbeidsaanbod onveranderd. Het reageert dus niet op conjunctuurschommelingen of economische beleidsmaatregelen.¹³ Op basis daarvan wordt verondersteld dat aan elke toename van de vraag naar arbeid, eventueel getemperd door de loonstijging die ze teweegbrengt, kan worden voldaan met het bestaande aanbod. Elke stijging (daling) van de werkgelegenheid vertaalt zich daarom in een even grote afname (toename) van het aantal werklozen. Aangezien het model bovendien geen onderscheid maakt tussen de verschillende soorten kwalificaties of beroepen, kunnen specifieke tekorten niet worden geïdentificeerd.

Net zoals alle econometrische modellen weerspiegelt de waarde van de coëfficiënten het waargenomen gedrag over de schattingsperiode. Het gebruik van het model voor het maken van vooruitzichten

---

¹³ Zoals duidelijk wordt in hoofdstuk 3, wordt bij het opstellen van de economische vooruitzichten de impact van belangrijke maatregelen op het arbeidsaanbod exogeen verrekend. Een dergelijke aanpak impliceert dat er hypothesen moeten opgesteld worden op basis van inzichten van experts of het gebruik van een specifiek model.

veronderstelt dus dat het vroegere gedrag geldig blijft in de nabije toekomst. Bovendien leiden de econometrisch geschatte vergelijkingen tot projecties die robuuster zijn naarmate de waarden van de exogene variabelen dicht bij het historische gemiddelde liggen. Het model wordt met andere woorden minder nauwkeurig in het geval van schokken van ongewone omvang.

3. Uitwerking van het referentiescenario

3.1. Inleiding

De middellangetermijnvooruitzichten van het FPB leveren een macro-economische projectie 'bij ongewijzigd beleid'. In februari wordt een projectie gepubliceerd als bijdrage tot de voorbereiding van het Stabiliteitsprogramma en van het Nationaal Hervormingsprogramma. In juni verschijnt een geactualiseerde en meer gedetailleerde projectie. De ramingen voor de eerste twee jaren (t en t+1) zijn het resultaat van een wisselwerking tussen HERMES en het kwartaalmodel MODTRIM. De daaropvolgende jaren worden enkel met HERMES gesimuleerd.

3.2. Methodes en instrumenten

Het centrale instrument dat wordt gebruikt om die vooruitzichten te maken is dus het HERMES-model, dat werd voorgesteld in hoofdstuk 2. Alvorens het model kan worden gesimuleerd, moet het toekomstig verloop van de zogenaamde exogene variabelen worden opgesteld. Exogenen zijn variabelen die buiten het model worden bepaald en niet beïnvloed worden door andere modelvariabelen. Ze betreffen in hoofdzaak de internationale omgeving, de socio-demografische context en de samenstelling van het productiepark voor elektriciteit. Om de waarden van de exogene variabelen te bepalen, dient gebruik te worden gemaakt van een hele reeks methodes die losstaan van het HERMES-model.

Hierna volgt een overzicht van die verschillende methodes.

Internationale omgeving

De internationale omgeving van de vooruitzichten bestaat uit een geheel van hypothesen die afkomstig zijn van verschillende bronnen. Voor het lopende jaar en het volgende jaar zijn de groeivooruitzichten voor de handelspartners van België hoofdzakelijk gebaseerd op de vooruitzichten van de Europese Commissie, die indien nodig worden aangepast op basis van meer recente informatie. Voor de daaropvolgende jaren is de belangrijkste bron het middellangetermijnsceario van de 'World Economic Outlook' gepubliceerd door het IMF.

De hypothesen voor oliepijzen, wisselkoersen en rentevoeten voor de eerste twee jaren zijn gebaseerd op termijnmarktnoteringen. Vanaf het derde jaar worden technische hypothesen gehanteerd.

Bevolkingsvooruitzichten

Aan het begin van elk jaar actualiseert het FPB, in samenwerking met de Algemene Directie Statistiek van de FOD Economie (Statbel), zijn bevolkingsvooruitzichten voor België. Het gebruikte model is gebaseerd op de componentenmethode. Het betreft bijgevolg een iteratief model dat, op basis van de laatste observatie per leeftijd, geslacht en nationaliteit, de hypothesen met betrekking tot de vruchtbaarheid, het sterftecijfer en de (interne en internationale) migraties toepast om de bevolking op 31 december van het betrokken jaar te berekenen.

Arbeidsaanbod

Op basis van de bevolkingsvooruitzichten wordt het arbeidsaanbod berekend aan de hand van een aparte module. De module berekent de evolutie van het arbeidsaanbod volgens een bottom-up benadering, per leeftijd, geslacht en woonplaats (in drie gewesten). Voor elke combinatie van die kenmerken wordt de verwachte demografische evolutie gekoppeld aan een projectie van de overeenkomstige activiteitsgraad. De projectie van de activiteitsgraden is gebaseerd op een cohortenbenadering, waardoor sociologische fenomenen zoals de toenemende participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt in hun totaliteit kunnen worden gereproduceerd. De projectie per cohorte extrapoleert vooral bestaande trends, maar houdt ook rekening met belangrijke maatregelen (bijvoorbeeld de verhoging van de vervroegde pensioenleeftijd of de verstrenging van de loopbaanvoorwaarde). Bovendien wordt simultaan een projectie uitgevoerd van de voornaamste regelingen voor gesubsidieerde uittreding uit de arbeidsmarkt (niet-werkzoekende werklozen met bedrijfstoelage, oudere niet-werkzoekende werklozen, loopbaanonderbreking en voltijds tijdskrediet) waarin zowel structurele als conjuncturele invloeden zijn verwerkt.

Sociale zekerheid

Voor het lopende jaar en het daaropvolgende jaar gebeurt de raming van de ontvangsten en uitgaven en de integratie van de discretionaire beslissingen via een gedetailleerde analyse van de jaarbegrotingen en via de omzetting ervan in de ESR-definities. Voor de latere jaren vloeien – aan de ontvangstenzijde – de werkgeversbijdragen voort uit het model dat de loonvorming bepaalt (zie verder) en wordt – aan de uitgavenzijde – voor de pensioenuitgaven en de publieke gezondheidszorguitgaven gebruik gemaakt van specifieke modellen. Het model dat het aantal pensioengerechtigden bepaalt, splitst ze op per statuut (loontrekkende, ambtenaar, zelfstandige), geslacht en leeftijd (of leeftijdsgroep). Voor elke pensioenregeling berekent een model het gemiddelde pensioenbedrag met een gedetailleerde berekening van het pensioenbedrag van de nieuwgepensioneerden en rekening houdend met de vergrijzing van de huidige generaties gepensioneerden.

De raming van de publieke gezondheidszorguitgaven gebeurt met het microsimulatiemodel PROMES. Het model berekent per groep van verstrekkingen (raadplegingen, heelkunde, geneesmiddelen, hospitalisaties enz.) de kans op zorggebruik, het zorgvolume en de uitgaven op basis van individuele kenmerken als leeftijd, geslacht, gezondheidstoestand, sociale situatie, verzekeringsstatuut en eerder zorggebruik. Het model houdt rekening met verwachte evoluties in demografie, socio-economische context, morbiditeit en zorgaanbod.

De rest van de sociale zekerheid wordt endogeen bepaald in het HERMES-model, zowel op het niveau van de uitgaven (arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, arbeidsongevallen, beroepsziekten) als op het niveau van de ontvangsten (werknemersbijdragen, overdrachten van andere beleidsniveaus, alternatieve financiering).

Hierbij kan worden opgemerkt dat de uitgavenramingen ook rekening houden met de tweejaarlijkse toekenning van een financiële enveloppe voor de welvaartsaanpassing van de uitkeringen in de sociale zekerheid, waarvan de berekening wettelijk is vastgelegd en uitgaat van volgende jaarlijkse verhogingen: 0,5% voor alle inkomensvervangende uitkeringen in de sociale zekerheid met

uitzondering van de forfaitaire uitkeringen, 1% voor de forfaitaire uitkeringen in de sociale zekerheid, 1,25% voor de loon- en inkomensgrenzen die van toepassing zijn in de berekening van de inkomensvervangende uitkeringen en 1,25% voor het minimumrecht per loopbaanjaar in de berekening van het werknemerspensioen. Ook voor de uitkeringen in de sociale bijstand (zoals het leefloon en de inkomensgarantie voor ouderen) wordt overigens een enveloppe voorzien die uitgaat van een jaarlijkse verhoging met 1%.

Overheidsfinanciën

De overheidsuitgaven zijn relatief weinig afhankelijk van economische parameters (behalve van de inflatie) en zijn daarom in wezen exogeen, met uitzondering van de rentelasten, bepaalde sociale uitgaven (zoals de werkloosheidsuitgaven) en de meeste overdrachten tussen beleidsniveaus. Wat de federale en gefedereerde overheden betreft, vereisen de raming van de uitgaven en de integratie van de discretionaire beslissingen een gedetailleerde analyse van de jaarlijkse begrotingen en de omzetting ervan in ESR-termen. Op middellange termijn resulteert de uitgavenprojectie – afhankelijk van de beschikbare informatie - uit de vertaling in nationale rekeningen van de door de verschillende overheden zelf opgestelde meerjarenramingen, uit een *ad-hoc*-kwantificering van de aangekondigde maatregelen of, bij gebrek daaraan, uit door het FPB opgestelde hypothesen (zoals bijvoorbeeld de extrapolatie van de trend van de laatste jaren). Voor de primaire uitgaven van de lagere overheid is de methode anders. Gezien het grote aantal betrokken actoren is het onmogelijk om zich te baseren op de begrotingen. We extrapoleren de in het verleden vastgestelde gedragingen en houden daarbij zoveel mogelijk rekening met de impact van de beslissingen van de overige beleidsniveaus.

Net zoals de uitgaven zijn de voornaamste niet-fiscale ontvangsten vrijwel exogeen en weerspiegelt hun projectie zo goed mogelijk de beslissingen, rekening houdend met de mate van nauwkeurigheid van de informatie die in de begrotingen of de regeringsverklaringen wordt verstrekt. Maatregelen met betrekking tot de fiscale en parafiscale ontvangsten worden opgenomen op basis van ramingen vóór afgeleide effecten van de federale regering en de gewestregeringen zelf, of op basis van eigen ramingen aan de hand van parameters in de wetgeving of gegevens van overheidsinstanties. Het resultaat na simulatie van het model houdt uiteraard wel rekening met de evolutie van de belastbare basis.

Loonvorming in de marktsector

Voor het lopende jaar en – indien van toepassing – het volgende jaar weerspiegelt de evolutie van de brutolonen vóór indexering in de marktsector de toepassing van het interprofessioneel akkoord. Bij gebrek aan vooruitzichten m.b.t. de stijging van de lonen bij onze belangrijkste handelspartners is de evolutie van de arbeidskosten – en daarvan afgeleid de brutolonen – voor de daaropvolgende jaren gebaseerd op de traditionele economische determinanten (productiviteit, werkloosheidsgraad, fiscaliteit). Daarbij wordt verondersteld dat de mechanismen en motieven die in het verleden de loonvorming gemiddeld hebben gestuurd, richtinggevend blijven voor de toekomst. De resultaten van de econometrische loonvergelijking worden – in de mate van het mogelijke – evenwel gecorrigeerd aan de hand van de bepalingen van de wet op het concurrentievermogen van 2017.

3.3. Simulatie van het HERMES-model

In een eerste fase worden de hypothesen met betrekking tot de internationale omgeving, de structuur van het elektriciteitsaanbod, de arbeidsmarkt, de overheidsfinanciën en de sociale zekerheid (zie afdeling 3.2) onder de loep genomen door de betrokken equipes. Die hypothesen worden daarna via de exogene variabelen en/of de vergelijkingen ingevoerd in het HERMES-model. Voor de simulatie van de jaren t en t+1 worden de resultaten van bepaalde endogene variabelen bijgesteld om ze in lijn te brengen met de reeds beschikbare kwartaal- of maandinformatie van het jaar t en met de vooruitzichten tot het jaar t+1 van het MODTRIM-kwartaalmodel. Dat model bevat immers conjuncturele informatie (inclusief de meest recente kwartaalrekeningen) waarmee de resultaten voor de korte termijn van het HERMES-jaarmodel verfijnd kunnen worden. De simulatieresultaten worden geverifieerd en indien nodig verder aangepast door de betrokken equipes.

De economische vooruitzichten op korte en op middellange termijn worden opgesteld bij ongewijzigd beleid. Dat betekent dat alleen met besliste en voldoende duidelijke maatregelen rekening wordt gehouden, niet met louter intenties. De projectie is dan ook geschikt om de specifieke impact van bijkomende maatregelen te evalueren, zoals beschreven in afdeling 2.4.

3.4. Economische vooruitzichten van juni 2023

De macro-economische impact van de door de politieke partijen voorgestelde maatregelen zal worden voorgesteld ten opzichte van een referentiescenario, met name de februariversie van de 'Economische vooruitzichten 2024-2029'. De impact van de maatregelen zal worden berekend aan de hand van alternatieve simulaties over de periode 2025-2029.¹⁴

Als prefiguratie van de economische vooruitzichten van februari 2024, worden hieronder de belangrijkste resultaten van de 'Economische vooruitzichten 2023-2028' van juni 2023 voorgesteld.¹⁵

Tabel 18 Voornaamste resultaten van de Economische vooruitzichten van juni 2023

	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Bbp-groei	1,3	1,6	1,4	1,4	1,4	1,4
Inflatie (NICP)	3,9	3,3	1,8	1,8	1,8	1,8
Lange rente (OLO, 10 jaar)	3,1	3,1	3,1	3,1	3,2	3,2
Groei nominale uurloonkosten (ondernemingen)	7,4	3,4	2,9	2,4	2,4	2,4
Werkgelegenheid (verandering in duizendtallen)	52,1	48,5	39,4	43,4	45,5	47,4
Werkloosheidsgraad (definitie FPB)	8,4	8,0	7,9	7,9	7,6	7,2
Vorderingensaldo van de overheid (% van het bbp)	-4,8	-4,7	-5,0	-5,3	-5,3	-5,5
Overheidsschuld (in % van het bbp)	105,4	105,9	107,5	109,6	112,0	114,3

¹⁴ Het lijkt immers realistisch om te veronderstellen dat de nieuwe maatregelen ten vroegste vanaf januari 2025 in werking zullen treden.

¹⁵ Zie FEDERAAL PLANBUREAU (2023), *Economische vooruitzichten 2023-2028*, juni 2023.

Doorrekening van de verkiezingsprogramma's 2024

De wet van 22 mei 2014 vertrouwt de doorrekening van de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen bij de verkiezing voor de Kamer van volksvertegenwoordigers toe aan het Federaal Planbureau. In het kader van de voorbereidende werkzaamheden voor de doorrekening voor de verkiezingen van juni 2024 (DC2024), publiceert het Federaal Planbureau een reeks technische documenten voor de politieke partijen, de media en de burgers.

Het project wordt gecoördineerd door Baudouin Regout (br@plan.be), Bart Hertveldt (bh@plan.be) en Igor Lebrun (il@plan.be).

Belliardstraat 14-18, 1040 Brussel
+32-2-5077311
www.plan.be
contact@plan.be

Bijdragen

Deze publicatie werd opgesteld door Delphine Bassilière (db@plan.be), Isabelle Clerbois (isc@plan.be), Ludovic Dobbelaere (ldo@plan.be) en Filip Vanhorebeek (fvh@plan.be).

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Baudouin Regout

Wettelijk Depot: D/2024/7433/4